

**UNELE ASPECTE ALE ASIGURĂRII SECURITĂȚII ECONOMICE A
REPUBLICII MOLDOVA CA PRECONDIȚIE
A GESTIUNII DEZVOLTĂRII DURABILE ÎN CONTEXTUL ECONOMIEI
MONDIALE ACTUALE**

*Victoria TROFIMOV**, *Simion MoRaru***,
*Petru UNCU****, *Victoria MORARU*****,
dr., conf.univ., UCCM*, *dr., conf.univ., UCCM*,
****doctorand, USM*, *****masterand, UCCM*

The authors of the article entitled "Some problems of economic safety maintenance of the Republic of Moldova on actual stage" try to analyze some major components on national economic safety in the modern international environment, at the moment, when the Republic of Moldova passes a long, difficult and complicated period. Poverty, immigration of population, all regions of Moldova in recession, dependence of the internal consumption of population from the import and financial system from the external credits and debts there are only some aspects of the problem, which constitute serious threats for further durable development.

Introducere. Un stat este veritabil suveran doar atunci când exercită suveranitatea exclusivă asupra teritoriului de care dispune, prin care se înțelege spațiul geografic ce este alcătuit din sol, subsol, ape și coloana aeriană de deasupra solului și apelor. Dar nu mai puțin important este cât de bine gestionează statul economia țării și la ce nivel poate să asigure un trai decent populației sale. Anume aceste trei componente de bază constituie fundamentul dezvoltării durabile, tot mai mult influențate de contextul internațional al economiei mondiale contemporane.

Conform interpretărilor contemporane, securitatea națională (national safety) reprezintă o asemenea stare a lucrurilor, când interesele vitale ale persoanelor societății și a statului sunt protejate și apărate de amenințări și primejdii interne și externe. Securitatea națională este compusă dintr-un cumul de componente, care în totalitatea lor formează această categorie și în speță componentele: militară, politică, economică, socială, alimentară, energetică, ecologică, informațională, etc. Toate aceste componente constituie elemente importante pentru asigurarea unei durabilități a economiei țării, în contextul intensificării proceselor integraționiste în economia mondială.

Teze și concepții discutate. Implementarea efectivă a legislației țării, crearea mecanismelor organizaționale de drept, care asigură înrădăcinarea în viață a actelor normative, determinarea statului de drept a subiectelor de relații ce asigură securitatea pentru fiecare sector sau component, precum și responsabilitatea lor pentru respectarea actelor normative și a securității în domeniul său, implementarea a unui sistem de culegere a informației și analiza ei privind sursele posibile de perturbații a securității,

precum și consecințele acestora, în caz de realizare a amenințărilor, modul de lichidare în timpul oportun a activității ilegale care subminează securitatea națională într-un domeniu sau altul; toți acești factori și instrumente asigură securitatea unei țări în ansamblu.

Securitatea economică a unui stat¹ este o parte a securității naționale în ansamblu și formează fundamentul material al acestuia din urmă. În esență, securitatea economică națională înseamnă crearea și susținerea la nivel național a condițiilor necesare și suficiente, care asigură o dezvoltare stabilă ascendentă a economiei la nivel național simultan cu soluționarea problemelor sociale, ecologice, de sănătate, cultură, învățământ, precum și a altor componente vitale pentru țară. Altfel fiind spus, securitatea economică este o astfel de stare a economiei și a funcționalității instituțiilor puterii care garantează asigurarea apărării intereselor economice naționale față de posibilele amenințări interne sau externe.

Ramurile care în totalitatea lor formează o economie națională a unui stat devin părți componente ale securității economice ale acestei țări. De aceea în literatură se evidențiază securitatea industrială, alimentară, de transport, energetică, ecologică, informațională, financiară etc. Fiecare din aceste părți integrante ce formează securitatea economică națională a unui stat prezintă interes și are o semnificație deosebită. Însă autorii acestui material sunt determinați să precuote numai unele aspecte ale securității economice în Republica Moldova.

Obiectivele securității economice este economia țării în ansamblu, precum și părțile ei componente: zăcămintele subterane, fondul funciar al țării, fondul forestier, resursele acvatice și hidraulice, sectorul productiv și neproductiv, rezerve materiale și stocuri, fonduri neproductive cu destinație social-culturală, avere imobiliară, resursele umane, sistemul financiar-bancar, proprietatea intelectuală, experiența poporului care de asemenea devine o formă a acumulată bogăției, într-un cuvânt, totalitatea valorilor materiale create și acumulate prin muncă de populația țării, precum și valorile spirituale de care dispune țara la o etapă anumită.

Amenințări la securitatea economică a țării sunt determinate de factori, evenimente, fenomene interne și/sau externe, care au impact negativ profund și de lungă durată ireversibil asupra dezvoltării economiei naționale. Semnificative sunt nu atât factorii sau evenimentele în sine ci dimensiunea lor dincolo de limită, mărimea externă, nivel maximal a lor, după care în economie se pornesc distorsiuni, iar inactivitatea economică socială și politică devine ireversibilă. Nivelul maximal a acestor fenomene negative nu este constant și depinde de un cumul de factori și circumstanțe și, în primul rând, de nivelul de dezvoltare a țării, conjuncturii economice și financiare internaționale, structurii economiei naționale a diversității exporturilor, balanța comercială și balanța de plăți, gradul de îndatorare internă și externă a statului etc.

Pentru a evita amenințări la securitatea economică a țării statul întreprinde măsuri adecvate și în primul rând efectuează monitorizarea factorilor, proceselor care pot deteriora securitatea economică, determină nivelul lor maximal admis după care pot începe efecte negative ireversibile, întreprinde măsuri necesare ce contracarează amenințările la adresa securității economice naționale.

Securitatea economică a unui stat se determină prin intermediul unor indicatori printre care menționăm: creșterea stabilă a PIB, de un sector real economic cu o structură dezvoltată ce asigură cu bunuri materiale și servicii vitale necesare pentru îndestularea consumului intern, un potențial concurențial semnificativ și stabil a

¹ Securitatea economică internațională constă în a crea și asigura funcționalitatea nemijlocită a relațiilor economice internaționale. Având la bază activității economice inter-statale principiile dreptului internațional, interacțiunea economiilor naționale fundamentează dezvoltare stabilă a economiei mondiale în ansamblu și prin aceasta asigură securitatea economiei la nivel mondial.

mărfurilor și serviciilor autohtone pe piață externă, nivel înalt și calitativ a vieții populației, ritmuri joase de inflație stabilitate valutară, balanță comercială pozitivă, nivel redus a șomajului, dezvoltare uniformă pe întreg teritoriul țării etc.

În afară de indicatori, în literatură de specialitate se evidențiază parametri, care de asemenea determină securitatea economică a unei țări. Printre ei succint remarcăm:

- capacitatea economică a țării de a asigura o reproducere lărgită a forțelor de producție și a relațiilor de producție;
- țara dispune de ramuri și subramuri, capacități de producție ce sunt vitale pentru funcționarea statului în condiții normale și extreme, independent de relațiile economice externe;
- țara este familiarizată cu un nivel decent de viață stabil a populației, reproduce constant cantități suficiente de produse alimentare conform normelor de consum stabilite, la prețuri acceptabile pentru majoritatea populației ce-i permite să mențină un mod de viață sănătos și activ. Recoltele anuale de grâne sunt suficiente pentru consumul intern pe o perioadă de un an și două luni ceea ce înseamnă, conform normelor stabilite de FAO, că țara este în siguranță alimentară și dispune de posibilități de export de grâu;
- populația are acces la școlarizare, studii superioare, deservire medicală, spațiu locativ, căldură, apă potabilă, transport, informație etc. Pragul sărăciei într-o asemenea țară nu poate depăși doar câteva procente din populație, iar linia de sărăcie relativă determină coșul minimal de consum, care în Germania Federală atinge 40% din veniturile medii ale populației, în Italia – 50%, în Portugalia – 60%. La acest capitol se cere a fi remarcat faptul, că la mijlocul anilor '90, conform evaluării Băncii Mondiale, 70% din populația Republicii Moldova conviețuiau în sărăcie, din care 60% - în sărăcie absolută. Conform prognozei de atunci, dacă Republica Moldova se dezvoltă cu un ritm de creștere a PIB de 7% anual, spre 2007 fiecare al patrulea cetățean al Republicii Moldova ar fi continuat să trăiască în sărăcie. După cum se știe, Republica Moldova nici pe departe nu a reușit să obțină un ritm stabil de creștere de 7% anual al PIB;
- un stat cu o economie înalt dezvoltată nu exportă materie primă, ci produsele din prelucrarea acestei materii și prin aceasta își formează un comerț exterior efectiv asigurând o gamă largă de mărfuri la export. Mărfurile autohtone asigură consumul strategic intern și totodată sunt concurențiale pe piața externă. Dacă cota mărfurilor din import în consumul intern, atinge 30% și mai mult, țara devine strategic dependentă de import. Nu este greu de constatat că și la acest capitol securitatea economică a Republicii Moldova este periclitată.

În literatura de specialitate sunt evidențiate în jur de 20 de indici-limită, praguri care permit o comasurare relativă, dar corectă a amenințărilor la adresa securității economice naționale. Evaluarea cifrică a criteriilor determină valori cantitative limita după care țara începe să-și piardă securitatea economică. Căderea PIB-ului la nivelul limita critică de 30-40% comparativ cu perioada anterioară după care începe descompunerea industriei în economia națională a țării date.

La rândul său, deindustrializarea economiei naționale într-un stat înseamnă că securitatea economică a acestei țări este vădit subminată, iar repercusiunile social-politice pot fi dezastruoase. Fără a comenta doar evidențiem că în 1994 PIB a scăzut brusc cu 30,9% față de 1993, iar în 1995 PIB în Republica Moldova a scăzut până la 39%, față de nivelul atins în 1990. Tocmai în 1997 PIB pentru prima dată a crescut cu 1,6% în comparație cu 1996, însă cota industriei, care a intrat într-o destrămare ireversibilă, în produsul intern brut a început să cadă. Republica Moldova dintr-o țară industrial-agrară a început să se transforme într-o țară agrar-industrială.

O amenințare immanentă la adresa securității economice a unei țări o constituie dezvoltarea neuniformă, disproporțională, dezechilibrată a regiunilor, raioanelor și localităților în țara dată.

Disparitățile economice existente între regiunile unei țări, practic înseamnă că în această țară s-au creat zone defavorizate în rezultatul unor dezechilibre istorice, politice, geografice, economice, sociale. Dacă nu se întreprind măsuri pentru diminuarea dezechilibrelor regionale, aceste disproporții vor crește fără precedente din cauza că businessul actual caută să-și desfășoare activitatea în regiuni cu infrastructură eficientă, ce asigură calitate în serviciile bancare, telecomunicații, de transport, de desfacere a mărfurilor cu angajați bine pregătiți și cu management modern. La rândul său, aceasta contribuie la dezvoltarea în continuare și perfecționarea infrastructurii, folosirii la capacitate a potențialului productiv a spațiului construit, dezvoltarea sistemului de sănătate, învățământ, a culturii, menținerea ordinii de drept în societate etc. Creșterea disabilităților între regiunile țării la rândul său amenință menținerea țării într-un spațiu militaro-politic și social-economic unic. Disparitățile între fostele regiuni ale statului federal Iugoslavia au adus la conflictul militaro-etnic și la descompunerea statului în mai multe state, și, poate mai elocventă este recentă descompunere a Sudanului în două state.

Din potențialul economic total al Republicii Moldova, 80% este plasat în Chișinău, în care locuiesc doar 22% din populația țării. Este vădită disproporționalitatea repartizării forțelor de producție pe teritoriul țării, ce vizează direct nu numai diferite (adesea inadmisibile), nivele de șomaj, ci și o depopularizare a multor localități rurale, din cauza migrației interne în căutarea unui loc de lucru, menținerea unei economii anemice pentru cea mai mare parte a teritoriului țării, nemaivorbind de potențialul economic nerealizat, cauzat de disparitățile economice regionale.

Numai în anul 2010 țara a fost părăsită de zeci de mii de cetățeni, mulți din ei plecând cu întreaga familie. Cu aceste emigrări masive a populației apte de muncă, Republica Moldova a pierdut reputația de țară ce dispune de forța de muncă calificată și ieftină. Acest factor a fost până nu demult un punct atractiv pentru investițiile străine. Iar pentru o dezvoltare uniformă a regiunilor din Republica Moldova în primul rând sunt necesare investiții externe și interne (de care până ce nu dispunem), dar și de un set de indici la nivel regional care ar permite o analiză socio-economică profundă pentru fiecare regiune aparte cu scopul de lichidare a discrepanțelor.

În unele țări la nivel regional se folosesc un număr semnificativ de indici printre care coeficientul știutorilor de carte, cota copiilor de vârstă școlară care sunt antrenați în școală, numărul de persoane la 10 mii de locuitori cu studii superioare, nivelul șomajului, corelația dintre numărul de șomeri și necesitatea în forțe de muncă, migrația populației pentru a-și găsi locuri de muncă, corelația între diferite păături sociale ale populației cu diferite niveluri de venituri, nivelul delictelor la 100 mii de locuitori, nivelul sărăciei, foametei între copii și femei gravide, cota femeilor gravide la vârsta de 15-24 ani bolnave de SIDA, nivelul mediului ambiant ș.a.

Sistemul financiar național ca parte componentă a economiei naționale practic formează un sistem cardio-vascular a acestei economii. Unii specialiști determină securitatea financiară a unui stat în sens îngust și anume în condițiile când rezervele valutare acumulate îi permit să efectueze importuri de mărfuri și servicii în timp de 3 luni consecutive, fără a recurge la împrumuturi externe, iar volumul lunar de import rămâne a fi unul normal, de obicei efectuat de această țară.

În sens larg se consideră că securitatea financiară este determinată de nivelul redus a deficitului bugetar, de deficitul balanței comerciale, balanței de plăți, de stabilitatea prețurilor și respectiv rata scăzută a inflației, prin crearea unor fluxuri financiare și sisteme de decontări stabile, menținerea unei stabilități în sistemul bancar,

a marjelor de fluctuație a valutei naționale, grad înalt de siguranță a depozitelor bancare, rezerve valutare semnificative corelat cu potențialul de import de mărfuri și servicii, piață financiară și piață de titluri dezvoltată, iar datoria externă nu trebuie să depășească 60% din PIB.

Cu excepția unui an, în anii '90 balanța comercială și balanța de plăți a Republicii Moldova au fost negative, respectiv și bugetul țării a fost negativ. Însă începând cu 1995, în bugetul Republicii Moldova se creează un deficit, încât țara devine dependentă de resursele financiare oferite de FMI, BM, BERD, de bănci comerciale străine. În perioada 1998-2002 Republica Moldova a intrat într-o stare de insolvabilitate tehnică permanentă, ceea ce a consemnat pierderea credibilității externe și scăderea rating-ului țării (sovereign risk) de la (BB-) în 1998 la (DD) în 2002. Pentru a nu intra în incapacitate de plată, țara a fost nevoită să recurgă la restructurări și la noi împrumuturi. Evoluția economică nefavorabilă în anii '90 a adus la acumulări a datoriilor externe în valoare de 1,9 milrd dolari SUA în 2001, ceea ce constituia 12,6% din PIB al țării, nivel mult mai înalt decât media pe categoria țărilor în dezvoltare, adică datoria devenise peste limita admisă. Plățile venite la scadență în 2002 alcătuiau 220 mil dolari SUA, ceea ce constituia circa 75% din veniturile bugetului de stat.

În asemenea condiții numai noile restructurări și împrumuturi au permis că Republica Moldova să evite incapacitatea de plată. Practic, însă, țara a intrat în mileniul trei cu un buget aproape defunct. Dacă în anii '90 Republica Moldova devenise o țară cu economie în tranziție, începând cu 2000 țara stabil poartă calificativul drept cea mai săracă din Europa, conform evaluărilor determinate de Fitch Rating.

În perioada 2001-2010 ritmurile de creștere a PIB au fost medii (cu excepția lui 2009, când PIB a scăzut cu 6% în termeni reali). În 2010 PIB a revenit și a crescut cu 6,9%¹, iar în primele 6 luni ale anului curent (date preliminare) cu 7,5% (locul III în Europa după Turcia și Georgia). Pe parcursul anilor economia Republicii Moldova s-a dezvoltat lent, fără rezultate remarcabile, bugetul a rămas deficitar, iar în 2010 deficitul a fost redus la 2,5% din PIB (1,8 milrd lei). Rata medie anuală a inflației până în 2009 a constituit 12%, iar în 2010 – 8%. Republica rămâne preponderent agrară, vulnerabilă la șocurile politice și economice negative, cu un deficit comercial constant, dependentă de Federația Rusă, cu care mai are și divergențe din cauza separatismului din Transnistria. În țara s-a înrădăcinat un nivel sporit de sărăcie. Datoria externă totală a Republicii Moldova la 31.12.2010 a constituit 4778,7 mil USD, din care 1348,7 mil USD reprezintă datoria publică și public garantată, iar 3429,9 mil USD – datoria privată negarantată de stat. Soldul datoriilor de stat externe s-a majorat cu 44,3% în comparație cu soldul din 01.01.2010. Împrumuturile au depășit rambursările de împrumuturi externe cu circa 166 mil USD. Cota datoriei garantate de stat în PIB în 2010 a constituit 77%.

Indicele datoriei externe pe cap de locuitor, ce prezintă gradul de îndatorare a unui locuitor, în mediu a constituit 1339 dolari sut². Conform criteriilor stabilite de Banca Mondială valoarea deservirii a datoriilor externe raportat la suma exporturilor nu trebuie să depășească 20-25%. În 2010 Republica Moldova s-a încadrat în acești parametri – coeficientul de deservire a datoriilor externe fiind de 20%.

Republica Moldova constant se găsește în vizorul Agenției internaționale de evaluare financiară, care a confirmat ratingul țării pentru angajamentele externe. Aceste ratinguri din 2005, 2007 și din 2009 constata incapacitatea aproape absolută a Republicii Moldova de a obține noi împrumuturi din cauza datoriilor mari și a situației

¹ Banca Națională a Moldovei. Raport anual 2010 www.bnm.md.

² Calculat reieșind din datoria externă a RM de 4778,7 mln USD raportat la 3,567. 512 – numărul de populație. Conform datelor FMI acest indice pentru RM în 2010 este de 1,113 dolari SUA (Sursa http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP%_nominal_per_capita).

economice foarte dificile. Cu toate acestea, Republica Moldova continua să deservească dobânzile la creditele externe noi. Nici așteptările nu sunt foarte îmbucurătoare. Pentru perioada 2012-2014 FMI prognozează pentru Republica Moldova o creștere a datoriilor externe până la 6,3 mlrd dolari SUA în 2014¹.

Concluzii. Cele menționate mai sus ne permit să concluzionăm că Republica Moldova rămâne a fi o țară în tranziție, supusă unor vulnerabilități economice (în majoritatea lor obiective) privind securitatea sa economică, inclusiv volumul împrumuturilor financiare externe. Totuși, cuantumul acestora o plasează în grupul țărilor cu datorii externe medii. Ne permitem să estimăm că amenințările la securitatea economică a Republicii Moldova ar începe să diminueze doar pe măsură ce economia țării va recurge la ritmuri sporite de creștere, ceea ce ar putea deschide noi oportunități pentru dezvoltarea durabilă, cu efecte benefice pentru populația țării, principalul din care ar fi diminuarea proceselor emigraționiste și valorizarea potențialului uman autohton în spațiul economic național.

Bibliografie selectivă:

1. World Economic and Social Survey 1995, 1999, 2000, 2005, 2009, Tables A25, 33;
2. „The Global Economic Crises: Systemic Failures and Multilateral Remedies”. UNCTAD Secretariat TASK FORCE on Systemic Issues and Economic Cooperation United Nations New York and Geneva 2009.
3. www.bns.md - Rapoarte anuale și informații operative
4. www.statistica.md - Rapoarte anuale și informații operative
5. www.eco.md - Rapoarte anuale și informații operative
6. www.finante.org.md - Rapoarte anuale și informații operative